

Stalovičiai. Šv. Jono Krikštytojo Joanitų (Maltos ordino riterių) bažnyčia

Stalovičių (Сталовічы, Stołowicze) Šv. Jono Krikštytojo Joanitų (Maltos ordino riterių) bažnyčia (1639, 1740-1746, 1863). XVI a. pab. (1596 m.) Stalovičius nusipirko kunigaikštis Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis. Kunigaikštis čia pastatė pirmąją medinę koplyčią. Pirmoji Švč. Mergelės Marijos ir Jono Krikštytojo mūrinė koplyčia šioje vietoje buvo pastatyta 1639 m. M. K. Radvilos Našlaitėlio pirmagimio, Stalovičių pakamario Mikalojaus Žygimanto Karolio iniciatyva. Mikalojus Žygimantas Karolis Radvila įstojo į Maltos ordiną ir 1609 m. Maltos ordino magistro leidimu LDK įsteigė Maltos ordino komandoriją bei tapo jos komandoru. Komandorija Stalovičiuose egzistavo iki ATR padalijimų, o Stalovičių bažnyčia buvo vienintelė Maltos ordino riterių bažnyčia LDK. Taigi, sakralinis pastatas buvo pastatytas kaip Maltos ordino koplyčia. Statant koplyčią buvo numatyta, kad joje bus saugoma iš Italijos atgabenta Dievo Motinos skulptūra. Antroji mūrinė Jono Krikštytojo bažnyčia pastatyta 1740-1746 m. miestelio savininko Maltos ordino komandoro Mykolo Dambrovskio iniciatyva pagal J. Fontanos III ir J. K. Glaubico projektus. 1740 m. statybas pradėjo J. Fontana, jas baigė ir įrėngė interjerą J. K. Glaubicas (dirbo nuo 1743 m). Senoji koplyčia buvo įtraukta į naujosios bažnyčios tūrį kaip presbiterija. 1863 m. bažnyčia perstatyta į Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo cerkvę, cerkvė veikia iki šiol.

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo cerkvė (buvusi bažnyčia) XX a. pr.
Fot. Jan Bażunkiewicz (nuotrauka iš Radzima.org).

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo cerkvė (buvusi bažnyčia) 1916 m. (nuotraukos iš <http://www.bagnowka.com/>)

Cerkvė mūsų dienomis (nuotrauka iš *Глобус Беларусі*)

Bažnyčia - trinavis bazilikinis sakralinis pastatas su stačiakampe presbiterija ir plačiu, pastato architektūroje dominuojančiu dvibokščiu fasadu. Vėlyvojo baroko sakralinis pastatas priskiriamas Vilniaus baroko architektūros mokyklai. Pastate aiškiai pastebimas architektų J. Fontanos ir J. K. Glaubico kūrybos braižas. Pagrindinis pastato tūris ir fasadas greičiausiai buvo numatytas J. Fontanos parengtame projekte (fasado kompozicija artima Budslavo ir Vitebsko bernardinų bažnyčioms). Iš šaltinių žinoma, kad J. Fontana atliko beveik trečdalį statybos darbų, o kitus statybos darbus prižiūrėjo, baigė ir projektavo interjerą J. K. Glaubicas. 1863 m. bažnyčią perstatant į cerkvę buvo atlikta nemažai pakeitimų – nuardyti fasado bokštų viršutiniai tarpsniai, sunaikinta dalis fasado dekoro, užstatyti penki mediniai kupolai (keturi kampuose ir vienas didesnis centre, žr. nuotrauką), varpinė fasado frontono vietoje. Pakeitimų atlikta ir interjere – pastatytas medinis trijų tarpsnių ikonostasas, tačiau didingas vėlyvojo baroko altorius neišardytas. Šiandien tebegalime gėrėtis altoriumi, mat ikonostasas jį dengia maždaug iki vieno trečdalio. Tačiau dabartinė pastato išorė akivaizdžiai byloja apie XIX a. padarytą žalą. Mediniai cerkvės kupolai buvo nuardyti, o fasadas atrodo neišbaigtas.

Taip pat žr.:

- Сталовічы // *Radzima.org* (http://www.radzima.org/be/pub/629_m/)
- Столовичи // *Глобус Беларусі* (<http://www.globus.tut.by/stolovichi/index.htm>)
- Aukšė Kaladžinskaitė. Žemaitijos vyskupų Antano Dominyko Tiškevičiaus ir Jono Dominyko Lopacinskio architektūros užsakymai // *Menotyra*. 2007. T. 14. (http://www.maleidykla.katalogas.lt/prices.asp?by_group=1&group=009025)